
SLAVISTIKA NA RAZPOTJU

*Ivo Pospíšil: Slavistika na križovance. Brno, Sřredoevropske
vydavatelství a nakladatelství Regiony, 2003. 397 str.*

Literarni zgodovinar, teoretik in komparativist Ivo Pospíšil sodi med vodilne češke literarne znanstvenike, prav gotovo pa je eden najbolj agilnih: je profesor in predstojnik slavističnega inštituta na univerzi v Brnu, poleg tega je nosilec ali sodelavec pri raziskovalnih projektih na nacionalni in mednarodni ravni (med drugim pri dvostranskem češko-slovenskem komparativističnem in literarnoteoretičnem projektu); urednik ali sourednik vrste znanstvenih publikacij; član in funkcionar več strokovnih organizacij, mdr. mednarodnega slavističnega komiteja; predvsem pa neutrujen znanstveni publicist, ki je poleg številnih revijalnih člankov kot avtor ali soavtor doslej objavil okrog petnajst monografij. Ukvarja se z vprašanji literarne teorije, literarnih žanrov, zgodovine slovanskih literatur, zlasti češke in ruske, z ruskim romanom ter s teorijo in zgodovino slavistične literarne vede.

Pričujoča knjiga prinaša delni izbor njegovih razprav in člankov, nastalih v zadnjem desetletju in objavljenih od 1998 dalje: skupno jih je 28, od tega 6 doslej še nenatisnjenih. Večinoma so seveda pisani v češčini, poleg tega posamezni še v ruščini, angleščini ali nemščini, pač glede na to, kje in kako so nastajali kot rezultati raziskovalnih projektov, referati na znanstvenih posvetih ali kot samostojni članki v revijah in zbornikih. (Med njimi je tudi prispevek »Literary history, poststructuralism, dilettantism and area studies« s konference *Kako pisati literarno zgodovino danes?* v Ljubljani 2002, prvič objavljen v zborniku z enakim naslovom, ki je izšel pri Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU 2003.)

Knjiga se zaradi tematske širine utegne na prvi pogled zazdeti nekako razpršena, vendar ta vtis vara. Zlasti njen prvi in drugi del sta strogo usmerjena na nekaj problemskih sklopov, ki sodijo v žarišče avtorjevega raziskovalnega prizadevanja. V prvem delu so pod skupnim naslovom *Filologija – družbene vede – areal – globalizacija* v ospredju družbenofunkcijski, zgodovinskorazvojni, epistemološki in metodološki vidiki sodobne literarne vede. V drugem delu z naslovom *Literarnovedna slavistika: zgodovina in metodologija* se perspektiva koncentrično zožuje in osredinja na slavistično literarno vedo, seveda s težiščem na češki in delno tudi slovaški, navzlic temu pa ne zgublja povezav s prej razgrnjeno globalno problematiko. V zadnjem delu so pod nepretenciozno oznako *Pregledi* zbrane obravnave posameznih širših ali ožjih teoretičnih in zgodovinskih vprašanj z rusističnega, bohemističnega in komparativističnega območja. Tukaj se vrstijo literarni pojavi od 18. stoletja do sodobnosti: posamezne dobe oz. smeri, kot romantika ali postmodernizem; vrste oz. zvrsti, kot npr. roman, gotska pripovedna proza, reflektivna poezija; posamezni literarni avtorji od ruskih klasikov (Puškin, Tolstoj, Leskov) do manj odmevnih sodobnih čeških piscev. Knjiga se konča s članki o treh znanstvenikih, ki so vsak po svoje presegali meje nacionalnih filoloških tradicij (Ukrajinec Dmitrij Čiževski, Slovenec Matija Murko, Slovak Andrej Červeňák). Sledi še združena, obširna bibliografija, v kateri so z opaznim deležem zastopane tudi objave samega avtorja.

Z veliko mero poenostavljanja bi bilo mogoče strniti osrednje razpravljalne linije v takle karseda skrčen izvleček: V sodobnih procesih globalizacije sta se bistveno preobrazila položaj in funkcija jezika, literature in kulture. Zastavlja se torej vprašanje, kako se na te procese dejansko odziva oziroma kako naj bi se nanje najbolj ustrezno odzivala literarna veda, kako se na novo umešča v sklop filoloških, umetnostnih, humanističnih in družbenih ved in kako ravna v različnih specifičnih družbeno-kulturnih prostorih. Dodaten izziv ji postavljajo sodobne eksaktne znanosti s svojo poudarjeno družbeno funkcijo in zahtevnim epistemološko-metodološkim ustrojem. Očitno je, da literarna veda v tako spremenjenem položaju ne more več zdržati niti na tradicionalnem humanističnem stališču niti se ne more več oklepiti preživelega modela nacionalnih filologij in njihovih primerjalnih ali nadnacionalnih ustreznih, modela, ki je dolgo časa obvladoval celotno slavistiko. Toda tudi premalo preiščeno opiranje na moderne ali pravzaprav modne razvojne težnje, kot denimo na površno dojetje poststrukturalistično dekonstrukcijo, ni ustrezna rešitev, ker lahko zapelje v diletantizem. Ena izmed najbolj obetavnih možnosti za literarno vedo je po avtorjevem prepričanju ta, da išče predmetna in metodološka stičišča ter vzporednice z družbenimi vedami; da v sodelovanju z njimi razvija interdisciplinarne, t. i. arealne študije na območjih, ki praviloma presegajo meje enega jezika in nacionalne kulture, vendar imajo dosti skupnega v prostorskih, zgodovinskih, družbenih, gospodarskih in kulturnih razsežnostih; da raziskuje različne jezikovno-besedilne komunikacijske prakse in razvija integrativno primerjalno genologijo.

Pospíšilovo knjigo odlikuje to, da so obči, sistemski, načelno teoretični vidiki v njej prepleteni in podprti s temeljitimi obravnavami konkretnih literarnih in kulturnih pojavov ter da pri pretresu današnjih problemskih konstelacij dokaj podrobno posega tudi v njihovo predzgodovino. S tem nas opozarja, da so razvojni procesi tako literature kakor tudi literarne vede v vsakem poljubnem zgodovinskem trenutku zmeraj večplastni, kompleksni in odprti v več možnih smeri, ne le v tisto, kamor se potem dejansko usmerijo; zavest o tem nas lahko obvaruje, da ne zaidemo v eno pogostih in zelo udobnih miselnih zablod – v reduktivno poenostavljanje pogledov na preteklost. Spričo tega je knjiga nedvomno tehten prispevek k diskusijam o današnjem položaju in odprtih problemih literarne vede, med drugim zato, ker odpira perspektive nanje tudi iz tistih srednje- in vzhodnoevropskih literarno-kulturnih območij, s katerimi vsaj slovenska komparativistika ni podrobneje seznanjena.

Poleg tega bi bil za slovenske bralce bržkone lahko posebej zanimiv še prispevek o Matiju Murku, eni osrednjih osebnosti evropske slavistike, čigar opus je na Češkem – drugače kot pri nas – venomer znova aktualiziran, deležen podrobnih obravnav in novih osvetlitev. Pospíšil analizira njegove *Spomine* na neobičajan način: zanima ga njihov zvrstni ustroj, pripovedna tehnika, pripovedovalčeva perspektiva in njen funkcionalni pomen za upodobitev sveta, medtem ko vprašanje o neposredni dokumentarni vrednosti teksta pušča bolj ali manj v ozadju in se ga dotakne le posredno. Morda ni napak, če v tem spisu vidimo primer integrativne genološke analize, postopka, za katerega se sicer avtor zavzema na načelni ravni in ga epistemološko in metodološko utemeljuje.

Darko Dolinar